

Správy

Správa o projekte VEGA Slovenská encyklopédia edukačných vied

Výskumný projekt Slovenská encyklopédia edukačných vied (SEEV) na roky 2011 – 2014 rieši Katedra pedagogiky Filozofickej fakulta Univerzity Komenského v Bratislave so spolupracovníkmi z niektorých katedier pedagogiky na Slovensku. Je otvorený autorom textov encyklopedických hesiel i záujemcom z ostatných slovenských pracovísk pedagogiky a rezortných ústavov.

Projekt má poskytnúť tvorivú výskumnú syntézu najnovších poznatkov o slovenskej sústave školských, osvetových a iných semiformálnych a informálnych ustanovizní edukácie po roku 1989 v kontexte odborov edukačných **vied**, edukačných vysokoškolských **štúdií** a edukačných **profesií**.

SEEV má znížiť domáci deficit reprezentačných súhrnných a systematických diel o slovenskej edukológii. Zahrnie aj poznatky a metódy podporných vied o edukácii (napr. školskej hygieny, psychológie výchovy, sociológie výchovy, ekonomiky vzdelávania, atď.), ktoré prispeli k rozvoju národného školstva a osvetu. Okrajovo predostrie poznatky o systémoch vzdelávania v zamestnávateľských a mimovládnych záujmových organizáciách. Obsiahne fakty a normy, nosné pojmy a princípy, významnené problematiky a projekty teórie a praxe, metodológiu edukačného výskumu, pokusného vývoja a vyhodnocovania; organizáciu školstva, školskú správu, cieľovoprogamové/kurikulárne štúdiá, metodiky a techniky výučby a mimovýučbovej výchovy, skúšanie a hodnotenie žiakov, diagnostiku, testovanie a meranie, a iné relevantné problematiky.

Výstupmi projektu budú hlavne tieto diela: encyklopédia vo zviazateľnom rozsahu, príručka pre tvorcov encyklopedických hesiel SEEV, monografie alebo zborníky zo seminárov, štúdie a články predchádzajúce súboru rukopisných textov encyklopedických hesiel; niektoré z nich budú ponúknuté elektronickému časopisu PEDAGOGIKA.SK a iným slovenským periodikám.

Projekt predpokladá najmä užitočnú aplikáciu termínov, faktov, definícií, téz, princípov, koncepcií a iných projektových výsledkov konceptuálneho a empirického výskumu v inovačnej spoločenskej praxi školstva a osvetu, ako aj v zamestnávateľskej sústave vzdelávania a výcviku. Predstaví úplne novú reformnú štruktúru systematického poznania vo výchovovede/edukológii.

SEEV nadviaže na skúsenosti 10-ročnej práce na príprave dvojdielnej odbornej Pedagogickej encyklopédie Slovenska (OPES) pod vedením hl. red. Ondreja Pavlíka (1985), ktorá sa začala robiť v roku 1974. OPES bola na mnohých miestach poznačená výrazne politickou ideológiou, niekde vyslovene tendenčná, oslavujúca dobu socializmu. Nedodržiavala princíp neutrality alebo objektivitu v mnohých heslách. Dôraz sa tu kládol na historické osobnosti ná-

rodnej kultúry, ale aj na žijúce osoby (menej ako 65-ročné), na nevýrazných pracovníkov školstva a osvetu, i vplyvných predstaviteľov neškolskej politiky. Koncepčná a terminologická stránka encyklopédie, ako aj štruktúracia poznatkovej bázy pedagogiky bola druhoradá. OPES nemala explicitne definovanú systematickú štruktúru hesiel v rámci neusústavených oblastí, nemala systematický heslár, iba abecedný. Pri siedmej verzii abecedného heslára autor tohto projektu riadkov prišiel na to, že v nej chýba napr. ústredný edukačný pojem *cieľov* školského vzdelávania a výcviku (použil sa iba výraz „cieľ výchovy“ v tzv. „zložkovom“ poňatí výchovného ideálu, 1. diel, s. 111). Na tematické zameranie OPES poukazuje skladba komisií pre tieto oblasti: história výchovy a vzdelávania mládeže a dospelých, žijúce osobnosti, systémy výchovy mládeže a dospelých (vrátane komisie pre „národnostné školstvo“), výchova a vzdelávanie dospelých, mimoškolská výchova mládeže, vysoké a stredné odborné školstvo, pracovná výchova a učňovské školstvo; otázky didaktiky, vyučovania, učebných plánov, osnov, učebníc a metodík vyučovania; estetická výchova, umelecká pedagogika a umelecké školstvo; telesná kultúra a telesná výchova, branná výchova, vojenská pedagogika a vojenské školstvo; špeciálna pedagogika, špeciálna výchova a špeciálne školstvo; pedeutológia, príprava a ďalšie vzdelávanie učiteľov; psychológia a ďalšie vedné disciplíny (zúčastnené na výchove a vzdelávaní mládeže a dospelých), komisia pre regionálne heslá, komisia pre generálny súpis výchovných a vzdelávacích zariadení, školských a kultúrno-osvetových pracovníkov, komisia pre obrazovú časť OPES, pre hodnotenie pôvodných umeleckých diel a pre hodnotenie pôvodných fotografií, ilustrácií, grafov, diagramov, máp a i.

V súčasnosti sa otázkami syntetického prístupu k tvorbe súhrnných a reprezentatívnych vedeckých diel takmer nik na Slovensku nezaobera. Vedeckých monografií je v odbore pedagogika a andragogika, i v odbore učiteľstvo a vychovávateľstvo, pomerne málo a spravidla sú priúzko zamerané. Za uplynulé obdobie od roku 1989 sa zväčšil počet pracovísk edukačných vied, zvýšil sa aj počet študijných odborov a špecializácií, a vzrástol aj rozsah vedných špecializácií.

Encyklopedický projekt novej generácie má – po prepade OPES po r. 1989 a po takmer 30 rokoch – právo a nárok vypracovať a publikovať modernú systematickú a široko otvorenú encyklopédiu, ktorá podá objektívny obraz o zмене ducha novej doby. Pokúsi sa v spoločnom kreatívno-syntetickom a inovátno-systematickom diele zožať plody svojho (ale aj zahraničného) úsilia, zvýšiť sebavedomie obce pedagogikov, andragogikov a geragogikov, a vylepšiť reputáciu v slovenskej a zahraničnej spoločnosti.

SEEV bude čerpať relevantné vedecké poznatky domácich a zahraničných diel edukačných vied. Nadviaže aj na disponibilné zahraničné a domáce terminologické výkladové definičné slovníky, napr. v oblasti pedagogiky a andrago-

giky, školského manažmentu, vzdelávania dospelých, pedagogickej psychológie a pod. Projekt bude, samozrejme, čerpať nápady z podobných encyklopedických úsilí v iných krajinách. Bude čerpať aj z vedeckých monografií v zahraničí, najmä v takých oblastiach, ktoré boli na Slovensku zanedbávané (napr. cieľovoprogramové/kurikulárne štúdiá, teórie cieľov a obsahov vzdelávania).

Slovenská encyklopédia edukačných vied obsiahne aj stručnú informáciu o každom pracovisku edukačnej vedy na Slovensku (s jej adresou a emailom vyše 51 pracovísk; OPES 1985 uviedla iba 15 katedier). SEEV nebude však obsahovať informácie o žiadnom členovi vedeckej komunity, a nebude mať popularizačnú a politicko-ideologickú funkciu. Mala by byť – podľa predbežných predsavzatí – publikovaná vo Vede – Vydavateľstve Slovenskej akadémie vied. Má znížiť nedostatok celonárodných reprezentačných publikácií slovenskej edukológie.

Projekt SEEV zahrnie disponibilné kategórie (faktuálnych, konceptuálnych, procedurálnych a metakognitívnych) poznatkov v hlavných oblastiach edukačnej teórie, empirie a praxe najprv v triáde týchto odborov a špecializácií, a v triáde rovín edukačných procesov:

(A) Odbory a špecializácie edukačnej vedy, napr.: terminológia edukačných vied, metodológia edukačných vied, pedagogika, andragogika, geragogika, (antropagogika), učiteľstvo a školská pedagogika a školská andragogika, vychovávateľstvo a voľnočasová pedagogika a voľnočasová andragogika, poradenstvo a sociálna pedagogika a andragogika, školské manažérstvo a školská správa, špeciálna a liečebná pedagogika a andragogika, sociálne vedy o edukácii, humanitné vedy o edukácii, ostatné vedy o edukácii, ...

(B) Odbory a špecializácie edukačného štúdia, napr. učiteľstvo a školská pedagogika, vychovávateľstvo, voľnočasová pedagogika, poradenstvo, sociálna pedagogika, školské manažérstvo, školská správa, špeciálna pedagogika, liečebná pedagogika, andragogika, ...

(C) Odbory a špecializácie profesionálnej edukačnej práce, napr. učiteľ, školský pedagóg (ako systémový analytik a evalvátor školy), vychovávateľ, voľnočasový pedagóg, poradca, sociálny pedagóg, špeciálny pedagóg, liečebný pedagóg, školský riaditeľ/manažér, školský inšpektor, školský správca, kontrolór kvality školy, andragóg, geragóg, učitelia podporných edukačných vied humanitných, sociálnych a iných.

(D) Edukačné procesy v troch rovinách rozhodovania, konania, poznávania, a komunikovania:

1. edukačné procesy na celospoločenskej makroúrovni rozhodovania

I. školská sústava: vzdelávacie stupne a oblasti, ...

II. mimoškolské systémy vzdelávania a výcviku: osvetová, zamestnávateľská a asociačná sústava,

2. edukačné procesy na inštitucionálnej mezoúrovni rozhodovania,

3. edukačné procesy na triedno-učebňovej mikroúrovni rozhodovania, a to v oblasti tzv. *formálnej* edukácie (školsťvo), *semiformálnej* edukácie (osveťa, systémy vzdelávania zamestnancov, systémy vzdelávania v mimovládnych záujmových organizáciách) a v oblasti *informálnej* edukácie (rodinná výchova a mimorodinné výchovné ústavy ap.)

Metodické postupy v tvorbe SEEV: literárny prieskum komplexných diel v edukačných vedách, tvorba rešerše, excerptovanie a príprava anotácií relevantných diel, definície rôznych druhov, najmä „genus proximum et differentia specifica“, budovanie pojmových máp a konceptuálnych schém, dvoj- a trojrozmerné klasifikácie (napr. dualizmu výchovy a vzdelávania), riešenie terminologických problémov, priradovanie anglických ekvivalentov slovenským termínom, textový výklad typových hesiel, uplatnenie postupov porozumievania, rozboru, aplikácie, evalvácie a kreácie poznatkov; príprava vhodných reprezentácií myšlienok, postupy reflexie, argumentácie, kritiky a zdôvodňovania; burzy nápadov ap. Uplatní sa aj redakčná tvorba usmernení pre autorov textov encyklopedických hesiel, prípadné pokyny pre identifikáciu nadradených, podradených a súradných pojmov; tvorba rámca tematík zvolených disciplín, spríkladnenie terminologických princípov, korešpondencia s relevantnými zdrojmi informácií, získavanie a analýza systematických príručiek zo zahraničia (najmä z deficitných oblastí: kurikulárne štúdiá, filozofie výchovy, kultúrna antropológia výchovy, matematická štatistika pedagogického výskumu a evalvácie, metodológia experimentálneho vývoja učebných osnov a pomôcok, teória tvorby a evalvácie učebného plánu školy, dizajn výučbového procesu, hygiena triedy a školy, biológia učenia sa, neuroveda o učení sa, psychológia vyučovania, štádiá vzdelanostného rozvoja, bezpečnosť žiakov a učiteľov ap.), ako aj spolupráca s domácimi a zahraničnými odborníkmi, prípadne vzájomná návšteva.

Účastnícke pracoviská slovenskej edukológie:

– Katedra pedagogiky Filozofickej fakulty Univerzity Komenského a záujemkyne a záujemcovia slovenských pracovísk odboru pedagogika, andragogika, predmetová a odborová didaktika, učiteľstvo všeobecnovzdelávacích a odbornovzdelávacích predmetov, edukačné poradenstvo, sociálna pedagogika, vychovávateľstvo, voľnočasová pedagogika, podporné disciplíny edukológie a iné pracoviská na Slovensku.

Autormi encyklopedických textov budú riešitelia projektu, zástupcovia pracovísk odboru pedagogiky a andragogiky na Slovensku, zástupcovia pracovísk podporných disciplín edukológie na Slovensku a iní spoluautori. Osobitne vítaní sú mladí absolventi odboru pedagogiky, andragogiky, predmetového učiteľstva a vychovávateľstva v SR, interní a externí doktoranti odboru pedagogika a andragogika i príbuzných vied na Slovensku.

Autorstvo textu hesla bude jednomenné, dvojmenné a viacmenné s deľbou práce podľa ich dohody a odporúčania editora alebo konzultanta SEEV.

Pri výbere hesiel komisiou pre oblasti edukačných aktivít v interakcii edukačnej teórie a praxe sa uplatnia najmä kritériá relevantnosti, aktuálnosti a širšej kontextovosti.

Heslár v pracovnej verzii bude schválený redakčným kruhom a záujemcami.

Rozsah hesiel: pomerne krátke v rozsahu 3-4 normostrán, stredného rozsahu od 5 do 8 normostrán a pomerne dlhé (historické a významnené) od 9 do 13 normostrán.

Druhy hesiel sa môžu odlišovať v detailnej štruktúre JADRA textu hesla v závislosti od toho, či pôjde o inštitúciu, osobu, materiálnu vec, jav, udalosť, abstraktný a konkrétny pojem, generický a špecifický princíp, zákonitosť, koncepciu, teóriu, konceptuálny model, známy procedurálny postup, algoritmus, spôsob, metodiku, techniku, štýl a pod. poznatky. Pri spracovávaní obsahu textu hesla sa majú uplatňovať viaceré **úrovne procesov poznávania/kognície:**

1. memorizovanie/zapamätávanie si poznatku,
2. porozumievanie p. (napr. definovanie, klasifikovanie)
3. uplatňovanie/aplikovanie poznatku,
4. rozoberanie/analyzovanie poznatku,
5. vyhodnocovanie/evalvovanie poznatku,
6. vytváranie/kreovanie poznatku = tvorivá syntézy vlastných + cudzích poznatkov (podrobne napr. Švec, 2007, 2005).

Plánovaná publikácia o SEEV: *Slovenská encyklopédia edukačných vied*. Bratislava: (predpokladané) Vydavateľstvo Veda, 2014. cca 1500 s. s prílohami Normostrana: 60 znakov v riadku, 30 riadkov na strane, Times New Roman 12.

„Funkcionári“ projektu SEEV:

Švec Štefan, Prof. PhDr. CSc., vedúci projektu a predseda redakčného kruhu SEEV,

Baďuríková Zita, Doc. PhDr. CSc., zástupca projektu a podpredseda,

Timková Bibiána, PhDr. CSc., tajomníčka redakčného kruhu,

Kazanková Dagmar, PhDr. PhD, vedúca katedry pedagogiky FiF UK v Bratislave.

Adresa „funkcionárov“: Katedra pedagogiky Filozofickej fakulty Univerzity Komenského, Gondova 2, 814 99 Bratislava. Tel.: 02 59339 111, klapka XYZ, e-mail: priezvisko@fphil.uniba.sk alebo kped@fphil.uniba.sk.

Štefan Švec